הַמַּאסָף

חדש אייר תקן

שירים

על רבנו משה בן מנחם מדעסויא ׳

מֹשֶׁה עוֹד עֻלָּם הָיִיתָ רַךְ הַשָּׁנִים
עוֹד הָלַכְתָּ בֵּית הַסֵּפֶר
חִבַּקְתָּ בְּזִרוֹעֶיךָ סִפְרֵי נְבוֹנִים
חָמַדְתָּ דַּעַת אִמְרֵי שֶׁפֶר
דָּרַכְתָּ נְתִיבוֹת לֹא דָרְכוּ זְקֵנֵי דוֹרֵינוּ
אָרְחוֹת לֹא נוֹדְעוּ בָּם עַקְבוֹתֵינוּ ׳

בְּנָתִיבוֹת אֵלֶּה מַטְמוֹנִים חָתַרְתָּ
אֶל פְּעוּלוֹת יָיְ שַׂמְתָּ פָּנֶיךָ
עִמְקֵי הַתְּבוּנָה הַנֶּעֱלָמָה הִבַּרְתָּ
בְּאַבְרָהָם אִוִּיתָ דַּעַת קוֹנֶךָ
כָּל קוֹץ וְחוֹחַ שֵׂרַשְׁתָּ מִתַּלְמֵי לִבֶּךָ
נָטַעְתָּ בּוֹ אַלּוּפֶיךָ זֶרַע בּוֹ מוֹרֶיךָ ׳

רָאִיתָ אַחֶיךָ יִשְׂרָאֵל תּוֹעִים בַּדֶּרֶךְ
רַחֲמֶיךָ נִכְמְרוּ עֲלֵיהֶם חָמַלְתָּ
קַמְתָּ וְחִבַּרְתָּ חִבּוּר יַקִּר עֶרֶךְ
מְזֻמָּה הוֹצֵאתָ מוּסָר הִקְהַלְתָּ *)
שָׁלַחְתָּ דְּבָרֶיךָ בְּמַחֲנֵה הָעִבְרִים
דֶּרֶךְ יְשִׁכּוֹן אוֹר יִבָּחֲרוּ חֲמוֹרִים ׃

אַךְ עוֹד לֹא יָכְלוּ הַבִּיט קַרְנֵי אוֹר
כִּי שֶׁמֶשׁ תְּבוּנָתְךָ פִּתְאוֹם זָרָחָה
הֲמָה הַהוֹלְכִים בָּאֲפֵלָה דּוֹר דּוֹר
חָשְׁבוּ אוֹר בְּמִשְׁבּוֹתָם וְדַרְכָּךְ נִכּוֹחָה
פָּעֲרוּ פִּיהֶם שָׂרְקוּ לְשׁוֹנָם בְּלִי חוֹק
וּדְבָרֶיךָ הַנְּעִימִים הָיוּ לָהֶם לְשָׂחוֹק ׃ **)

עַל־כֵּן שִׂפַּת עֶבֶר נָטַשְׁתָּ
מִצּוֹק דִּבְּשֶׁךָ לְלוֹעֲזִים הִטְעַמְתָּ
מֻחֲזוֹת נוֹעַם לִבְנֵי יְהוּדָה הֶחֱרַשְׁתָּ

החשית

---

*) כפל קהלת מוסר ספר חכך והדפים מהם כ' פרקים לתמוים ועיין במחסף כצנת הקמ"ך ׃

**) עיין בתולדות רמכ"מן ספר נמו היקר ר' איצק אוֹכל כי נעשיה לחקו עליו ולכן יסף מלדת עוד ולידו שכלו בלעזון עכר ׃

הֶחֱשֵׁיתָ מִטּוּב – נַאֲלַמְתָּ
מִפְּאֵר חָכְמוֹתֶיךָ נָכְרִים דָּלוּ
אִמְרוֹתֶיךָ עַל כֹּל גָּדָלוּ •

מִנִּי גִילֶךָ זָרִים הִצְדִּיקוּ
קוֹלְךָ יָצָא בְּנֵי הַהֶבֶל
שָׂמְחוּ לְקָרָאתוֹ כַּהוֹן אוֹתוֹ חִבָּקוּ
לֹא כְּנוּ עוֹד יִשְׂרָאֵל עַם נָבָל
לֹא אָמְרוּ עוֹד פַּסּוּ אֱמוּנִים
אַיֵּה חָכְמֵיהֶם וּבִינַת נְבוֹנִים •

בְּטוֹהֲרִי רַעְיוֹנֶךָ רַב הֶרְאִיתָ
מַעְטֶפְתְּךָ דַּבֵּר צַחוֹת לָמָדוּ
אָרְחוֹת הַשֵּׂכֶל לַחֲכָמִים הוֹרִיתָ
הֱיוֹת כָּמוֹךָ רוֹזְנִים חָמָדוּ
הָבִין סוֹדֶךָ כּוּלָּם תָּאֲבוּ
שִׁמְךָ הֶאֱדִירוּ אוֹתְךָ שָׂגְבוּ •

חַיֵּי נָצַח לְנֶפֶשׁ אָדָם שַׂמְתָּ *)

*) נזכרין הגדולים היקר פֿעדאן •

תִּקְוַת טוֹבָה לָהּ הִשְׁאַרְתָּ
מְנַפֶּשׁ בְּהֵמָה אוֹתָהּ רוֹמַמְתָּ
עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת לָהּ עִטַּרְתָּ
בַּבֹּקֶר הִיא בָאָה מִמַּחֲצָבָהּ
וּבָעֶרֶב בֵּית הַמֶּלֶךְ הִיא שָׁבָה ◆

בְּמוֹפְתֵי שַׂרְעַפֶּיךָ נִבְבָּרוֹת הִשְׁמַעְתָּ
יֵשׁ אֵל שׁוֹכֵן שְׁמֵי עֶרֶץ *)
כְּמֹשֶׁה עַבְדְּךָ יְיָ לִישְׁבֵי חֶלֶד הוֹפַעְתָּ
הָעֶלְיוֹן עֵינוֹ אֶל שׁוֹכְנֵי אֶרֶץ
לֹא יֹאמְרוּ עוֹד שְׁפָתֵינוּ אִתָּנוּ
גְּרֹמוֹס לַצַּדִּיק מִי אָדוֹן לָנוּ ◆

בָּנִיתָ יְרוּשָׁלַיִם עִיר אֱלֹהִים **)
שָׁם הִצַּבְתָּ גְּבוּל הַדָּתוֹת
בֵּין בְּרִית הַחֻכְרָה לִבְרִית אֱלֹהִים
שָׁם לֶאֱמוּנַת יַעֲקֹב הֶחֱזַקְתָּ הַשָּׁתוֹת

בסתק

---

*) לזכרון הכורו הגדול כסס אחרון שטוקן ז כוונ מופתיס על מניחת הסס יקעלה ◆

**) לזכרון הכורו הגדול כסס ירושלים ז כוונ חזוק דס ישראל ◆

בְּמֶתֶק לְשׁוֹנְךָ מָחַצְתָּ חִצֵּי לָשׁוֹן
הַשּׁוֹחֲרִים לָאוֹר וְדוֹרְכִים בְּאָשׁוֹן • *)

בֵּית יִשְׂרָאֵל שִׁמְעָה שָׁמָעוּ
כִּי הוֹד עִבְרִים עַמִּים קָרָאוּךָ
עִקְּבֵי מְזִימוֹתֶיךָ לְכֹל נוֹדָעוּ
לָעֵזֶר יַעֲקֹב כּוּלָּם שָׁמוּךָ
אָז אָמְרוּ זֶה הָאִישׁ מֹשֶׁה יָחִיד בְּדוֹרוֹ
בֵּית יַעֲקֹב בְּלֵכֶם אוֹר לָכֶם בְּאוֹרוֹ •

זֹאת הִצִּית אֵשׁ הַתְּשׁוּקָה בָּאֲצִילֵי עַמֶּךָ
הִבְעִיר לַהַב הַתַּאֲוָה בְּלִבּוֹת יְשָׁרִים
תָּאֲבוּ לִטְעֹם מִתְּקֵי טַעֲמֶיךָ
תַּחַת שָׁאֲבוּ מִבְּאֵר כָּרוּהוּ זָרִים
אֶל מוּל כַּעְיְנוֹתֶיךָ עַיִן נָשָׂאוּ
הֵאָח מָצָאנוּ מֵי רְחוֹבוֹת קָרָאוּ •

עַל

---

*) על הספר יצר חבר חבר בן בני־ברק ויקרע מוחו : פתרשן נתן וינט
מוגד רעבט • עיין בתולדת רמב"ן מר"ח אייבל •

עַל־כֵּן מֹשֶׁה גַּם אַחַר הִפָּרְדְּךָ מִמֶּנּוּ
אַחַר הֵמַרְתָּ מַעֲטֶה חוֹמֶר בְּשַׁלְמוֹת אוֹרִים
עוֹד רוּחֲךָ מִתְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ אֲצִילֵי עַמֵּינוּ
וְהוּא יְנַחֵם בָּאֲרֻחוֹת עֲדֶךְ דּוֹר דּוֹרִים ׃

ב — בן — י ׃

קורות העתים

מחוקי ומשפטי לאצעדעמאן או שפארמא ׃

(המשך המאסף לחודש העבר)

איש היה בלאצעדעמאן ושמו ליקורג בן המלך איינאמום ,
והיה היום הטוב לפניו ויסר , נכון דבר ונטוע
פניס , ולו אח גדול ממנו אשר לו יאתה לשבת על כסא
המלוכה תחת אביו מיינאמום , ויסי כאשר את אחיו הגדול
וכן אין לו לך הסתיר לחריו אשתו מעודתו , ויאמן ליקורג
למלוך על שפארטא ויאמר עתה אוחיל עד יום לידת אשת אחי
והיה אם בן תלד יקום הוא תחת אחי הגדול למלך על הארץ ,
אפס עד כי יגדל הילד הזה היה מושל על הארץ כאפוטרופס
הילד ׃ כשמוע יבמתו הדברים האלה , ותשלח אל ליקורג
בלאט לאמור הנה תשלח ידי בפרי בטני אחיתנו טרם ילחו לאור
אם נוחת תאות לי לקחת אותי לאשה , אך האיש היה הזה
מאס בתועבה גדולה כזאת ולא שעה אליה ואל דבריה ויאמן
לקחתה ׃ וכאשר מלאו ימיה ללדת ותלד בן ותקי שמון ושמחה
גדולה בשפארטא על תולדת בן הנולד , ומרוב שמחתם קראו
את שמו כארילוים ׃

בימים

בימים ההם היה ערבוב וסכסוך גדול בארץ לאטעדעמטן
ליט כל היסר בעינין עסה / מרדו במלכיהם ולא
היו חוסם למושם / וימאסו בחוקיהם ובמשפטיהם ויהיו לאחור
ולא לפנים ויתעלם ליקורג מלוד על הדבר הזה כי ראה אם
ירבו ימים כאלה תתפרד האחילה והארץ תהיה שממה / ויאמר
בלבו לשנות משפט המלוכה ולתת חקים ומשפטים חדשים /
טובים וכוחים יאשר יעשו חושם חנגי תרגו וטוב להם / ובעבור
זאת גמר בדעתו לנסוע במדינות לחרות אשר כבר נודעים
למהלה על ידי חכמתם וחוקיהם הכוחים / ולרחות שמה את
משפטי מנהגם ודתם ומהם ירחה וילמד לעשות כן בארץ
מולדתו • ויעבור ליקורג לקרעטא למצרים ולאסטען ומקץ
שנים רבות שב אל תרגו ולביתו מלא חכמה ומדע ואשר חסף
וקבץ כל ימי מגורו בחרגות נכריות / ואחר שובו וילך ויקרב
קרבנות לאלי עמו הנקרא בשם אפאללא וידרוש חוקו היללית
דרכו אם לא / ויענהו האליל על ידי פוטניו*) שילית את
דרכו ויהיה עמו בכל אשר ילך / ויקרא את שמו ידיד אלהים
וכאשר נודע הדבר הזה בשפארטא היה שם ליקורג גדול מאוד
בעיני כל העם / גם הגדולים והוקנים אהבוהו מאוד ויבושו
עמו בדברים ויהי למחוקק לאנשי תרגו • ומעתה אספר בקצרה
מעט מהחקים והמשפטים אשר נתן ליקורג לעמו אחר שובו
לביתו ומהם ירחה הקורא כי הים הזה היה חכם וגבון מאד /
כי כחשם מאות שנה אשר הלכו אנשי שפארטא במצות מחוקקם
ליקורג ולא סרו מדבריו ימין ושמאל / הליחון מאוד ועשו
פרי / וממלכתם נתסידה ותהי למופת • ועתה הסכת ושמע :
הים

---

*) כאשר נודע אצל ידי תחבולה ומרמה פיהו הכהנים את לבב העם להשמין בהם
כחלו הליל דבר עמהם / ויחזו להעם מעשות זות ומחוקים כפי צורך
המקום והזמן / וכפי בקשת יד הים אשר נתן להם מהומו / ומחכמתם עשה זאת
ליקורג שהלך אל הליל כי ידע כן לא ישמעו העם לדבריו באמרו כי אמת למחוקק
עליונו על כן פנה אל הכהנים לעמוד על ימינו למען ישמעו העם לקולו כי יאמינו ו
שמעות הליהם היו •

האיש הזה כאשר ראה רוח לבב ורצון המלכים בעת ההיא בשמרם מי לדון לנו , גדר לתת מתג ורסן ליד וכוח המלכים לבלתי יכלו להויד עוד כברשונה , וילו לבחור עשרים וחמשה אנשים מן העם אנשי מדע וקנין ונבונים , והמה ישבו על כסאות למשפט אצל המלך וידם תהיה כיד המלך . ובשנת מאה וחמשים שנה לאחר מות ליקורג הפקידו יחד אנשי ספארטא להוסיף על סכום הזה עוד חמשה אנשים אשר יוכתרו מן העם מדי שנה בשנה , והמה נקראים בשם משגיחים (עפהמרן) כי האנשים ההלה השגיחו על כל אשר נעשה בארץ , וגם דבר המלך היה תחת השגחתם , כי אם ראו שהמלך חטא ויעש שלא כדת וחוק , המה דנו לתופו כפי מראה עיניהם ולפעמים נתנו לתת בבית הכלא . ובימי המלך טהעאפאמפום נתיסד החוק הזה לבחור עוד חמשה אנשים המשגיחים על המלך , ויהי כאשר כעסתו אשתו המלכה על תודת הדבר הזה באמרה אליו : „חמסי עליך כי אתה תנחיל לבניך אחריך ממשלה בויה ופחוקה , תחת אשר היתה לפנים ממשלה תקיפה ויקרה“ ויען המלך ויאמר אקר את דודתי , השבתי את נחלתי אשר תשתיר לבני אחרי מכל אשר היו לפני , כי עתה יתריכו ימים רבים על כסאם , וממשלתם תהיה נכון — .

הדבר השני אשר עזה ליקורג לעמו : לחלוק גם את ארץ לחוותם גם את כל הונם ועזבונם , לחלקים שווים בין יושבי הארץ , למען תהיה לכל אחד נקטן כגדול כדי כעשיר חלק ונחלה שוה לא יעדיף האחד ולא יחסיר השני . כי בחכמה הזה ראה בעין שכלו שעל ידי השקעות מעמד ומצב בני אדם במדינה , יתרגש החמס והגזל , ויתגברו המדות הרעות כמו הקנאה השנאה הגאוה והמשרה ודומיהם , כי לא ימנע שהדל יקנא בעשיר , והעשיר יקנאה על הדל , וכן יתאמץ האחיון , בראותו כי בזיתו אין כל להחיות את נפשו , לרמות ולהונות את אחיו ודומיהם רבים , ולהסיר המכשלה הזאת מקוך עמו , גזר לומר לעשות חלוקה חדשה בארצו ולתת לכל אחד חלק שוה בכמותו ובאיכותו , וע"י כך כולם כאחד שוים במעמדם , לא יקנאה עוד זה על זה ולא יקנא עוד איש באחיו ,

רק שלום ואמת יהיה תמיד ביניהם / ומרוב אהבת הגדולים
אליו לא מרה היא את פיו כי אם כולם שרים למשמעתו / ויגזור
גדולי העם וקציניו ויביאו אליו את כל אשר להם והוא חלק את
כל לאחיהם שוויס • אפס עיני החכם לראות תצפינה / כי
השכיל שהאחוקה לבדה בוחת לא תספיק ובל תניאהו לתכלית
כוונתו / כי מה נקל שבומן עשרים או שלשים שנה יהיה הכל
כבראשונה / כי האחד יגזול ויסגוף ויפזר הונו ויעני / והשני
יקמץ במאוד ויעשר / ובעבור זאת עשה להוק לרחק ולבער מן
ארצו כל כסף ווהב כל דברי תפארת ותענוג וכל דבר המוקרי
וינו לבל יוכלו ויפוחתו עוד מעשרות מכסף וזהב כי אם מעשרות
מברזל • והמעשרות האלה היו גדולים וכבדים / ופחותים
בערכם ושוויס / למען ימאסו אנשי ארצו בעושר ולא יתאוו
עוד לאסוף הון ואוצר רב • גם רשאי כל האומנים וחוצבים העושים
במלאכת אשר אין לאדם צורך בהם / כי אם ליופי ולתענוג
לבדו וגם אשר אין בהם שוב תמיד / ויברח לוחם משפחתו /
לבלתי השאיר שם ושארית לכל תענוגי בני האדם •

החוק השלישי אשר נתן להם ליקורג היה בעסק משתיהם
ומאכלם ולבלתי אכול איש בביתו רק כולם יחדו
ויאכלו יחד על שולחן אחד • גם מיני המאכלים אשר יאכלו
מנה להם והמה נכתבים בספר לחק עולם / ואחרי דבריו
לא שנו ולא סרו ממנהגיו כי כל איש אשר מרה את החוק הזה
ויעש משתה בביתו ולא בא אל משתה הקהל (לבד מחמת חולי
כמו חולה והדומה) יסרו לוהו בראוש הציר לעיני כל ולא
נשאו פניס בדבר הזה אף לגדולי העם / כאשר קרה שניס
רבות אחר מות ליקורג למלך אגיס אשר בשובו ממלחמתו
בקש לעשות משתה בביתו ולאכול שם עם אשתו ובניו / ויוכיחו
אותו על הדבר הזה ולא הרשוהו לעשות • על פי החוק הזה
הניח היא ואיש מדי חודש בחדשו שלה לחם קמח / שמונה
לוג (מחתם) יין חמשה לערוות נבילה / שנים וחצי לערוות
קטנים ואיזה מעשרות להוליך הנשוא / ובכל שולחן ושולחן /
היו יושבים חמשה עשר אנשים • ויהי כאשר החל ליקורג
לשום החוק הזה עלה עשן בתף הגדולים על הדבר הזה / כי

ערס ירדו לעומק כוונת המחוקק וערס סבינו היטיב טעמו / היס החוק הזה להס למעט / ויחר לאפס מאוד • ויקס נער אחד בַּיַּעַזר את ליקורג על עינו הלחת בחמת רוחו • ויחר לף העס בו ויחחזקו ויתנהו לליקורג לעשות בו כטוב בעיניו / ויעס ליקורג כחכמתו ויקח את הנער הזה ויביאהו אל ביתו וידבר על לבו דברי חן ושכל / ויוכיח תוקו על הנבלה אשר עשה בהמתו / ויעד בו לעזוב דרך הרשע / ולילכת בדרך הטוב / ואחרי כן שלח תוקו לביתו • דברי חן חלה בליבתו ועשו פרי כי הנער הזה נחם על הרעה אשר עשה לליקורג / ויהי מן היום ההוא לים נבון ותכם מאדים / ותוקם בתענוג — • המלכ אשר שבו מנסי שפארטע ביותר היה מרוצה מהנהגת הנוער (היה בקאנטי טוומרלי וועסי) ויהי היום ויבוא דיאניזיום מלך סיציליען לשפארטע וירא תוקם תופלים ומתענגים עס רוצב הסחור / וישאלה על הדבר הזה ויאמר הנה נם טעמתי גם אני מרוצב הזה ולא מצאתי בו טעם / ויענו תוקו בחכמה לאמר לא יפלא בעינינו הדבר הזה כי ברוצב אשר טעמת לא היו הבשמים ויאמר דיאניזיום לאמור מה המה הבשמים ? ויענהו חלה הס : עבודה / יגיעה / למחון ורעב • כי הדברים החלה המה הבשמים למאכלי שפארטענער • —

גם על דבר חנוך הילדים בארצו הס עינו ויתן להס בעיון הזה חוקים רבים / כי החכם הזה ידע שכל חלוי בחנוך / הוא יגיד מה יהיה באחרית ימי הבן / והוא אבי כל המדות גם טובות גם רעות / על פיו יהי' הילד חכם או סכל / נדיב או כילי / עין טובה או רעה ודומיהם / ואחרי שנמצא פני המחוקק הזה היה לעשות מאנשי ארצו אנשים טובים וישרים / אנשי חיל / נבורי כח אשר לא ישובו מפני כל / על כן התאמץ לחנך תוקם בנערותם בדברים המביאים תוקם למדות כאלה ולהרחיק מהם כל מורת ופחד / תענוג ופנוק / ועל כן הוה להם דבריס כאלה • הוה / שיבואו כל פעם הזקנים בהולך ילד בעיר / לראות אם הוא ילד בריא ותמים בנופו אם לא / ואם יראו שהילד הנולד חלוש ורך / או משוא בנוכחו ודמותו וכדומה / ימיתוהו ערס ינדל — הוה שיחנכו התבות את בניהם בנערותם

בנערותם לכל דבר עבודה ; לסבל קור וחום ; לאכול כל דבר אשר ינתן להם לאכול ולא היו בעלי תענוגים ומכונסים ; להיות בלתי מורך לבב כי אם יחננו ללכת יחידי בלילה , גם לא יבוא ולא יגעקו לך אם יוסרו בשבט או במקל יד ; להביא את הילדים בכל יום ויום למשכה הקהל לשמוע שם מה שנדברו שים את רעהו , וילמדו מנעוריהם חכמה ודעת ; להיות בעלי סוד ולא יגלו לאחר את אשר שמעו , וכן היה המנהג לפני נחם על אחדר אשר שם אכלו , אמר להם הזקן : השמרו לכם בני לבל תדברו חוצה את הדבר אשר אתם שומעים פתח יולא מפינו *) ; לבבד את הזקנים וגדולים ולירא ואתם (ואם מאוד גדלה והצליחה החוקה הזאת כי לא נמלא עוד גוי ועם בארץ אשר כנד ויירש את זקניו יותר מאנשי שפארטא) . מקום אחד היה אשר שם התקבלו כל הילדים ושם הוכנו לכל הדברים אשר הגדתי למעלה . חכמה וידיעה וספר לא היו בשפארטא , גם ליקורג לא כתב את חוקיו על ספר רק שם אותם בפיהם וילמדם לשמרם ולעשותם , וכן למדו עם הילדים , ועי"ז זאת אחדו המוריס את כח הזכר בילדים , גם אחדו את שכלם ע"י שאלות וילמדום להשיב בהונן בחכמה ובדרך קצרה . ובעבור זאת היה תשובות הלאצעדעמאנער למופת בארץ , כי המה היו מעט בכמות ורב בהכות — .

ואם

---

*) מי יתן ויהי החוק הזה למופת עתה להוריס בבני עמינו . כי אחת שהרבין אנשי שפארטא את בניהם להיות בעלי סוד ולבלתי הלוך רכיל , מבטילים אנשי הוריס בני עמינו את בניהם להיכון , כי זה דרכם למו משחקים את בניהם בכל יום , אמור לי מה עשה מורך מה משפטו ? מה עשה העבד ? מה אכלה התמם ? מה דברו ? הדברו ממני ? טוב או רע ? ודומיהם , זע"י זאת נעשה כשבע בילדים להלצין , וכך כי יקרון לא יסור ממנו , וגם אם יבוא איש אחד ויוכיח על פניהם לשמור לא טוב הדבר אשר אתם עושים עם בניכם , הלא הוא כמשחק בעיניהם , ולא ישמעו לדברין , כי הטוב הכניס קטן וקל מאוד בעיניהם עד שיחשבו בלבבם שגם להם לא לדעת הטוב הכניס על אפני , עד מתי תפקחנה עיני העוורים האלה וידעו כי חטוב הכניס הוא דבר גדול ויקר מאוד , לא יוכל איש לבוא עד תכליתו , בלעדי יגיעה גדולה ועיון רב , ומי יתן ויכתבו ספריס לחנוך החורים אחת אשר בכתביס עד עתה לחנוך הילדים .

ואם יצאו למלחמה על חוביהם היו החוק בשפירעת לנפש
או למות, ועל הדבר הזה אמרה תורה את לנפש
טרם נאתו ללחוס נגד שונאיו לאמור: או טוב לי עם מנוך
או טוב על מנוך *) — ואשה אחרת אמרה, כאשר בשר
לה היה לחד הנשורה לא טובה שמת בנה במלחמה: הלא
בעבור זאת ילדתיהו! ולא נכאה ולא לעקה כאשר כאשים הנשים,
כי כן הורגלה בנערותה לסבול כל בנפש תפלה. לחרי מלחמת
לייקטערז תשר בה הוכו תנשי שפירעת מכה רבה מחוביהם,
שמחו ועלזו החנות תשר בניהם מתו במלחמה, ואותן החנות
תשר בניהם שבו בלי נפש את חוביהם, בכו ויתאבלו מאוד
וימאנו להנחם, כי כן היה חוקם, לנפש או למות. אם
ברח היה מן המערכה במלחמה קראו אחריו נבל! וחרפתו לא
תמחה. לפני לנפש למלחמה הקריבו קרבנות למלהיהם
ויתפללו להם שיעזרו אותם בדרך תשר המה הולכים, ואחר
זאת הלכו בנפש חוק ומשפט ולא ירהו מפני כל. — ולמען
קים קיום וחוזק להחקים החלה, אמר ליקורג לתנשי תרצו כי
הוא נריך עוד לדבר גדול ולמענו ילך לשחול את פי התליל
שפתלתן, ויבניעם לפני לכתו להתליל, לשמור מצותיו וחוקים
תשר נתן להם עד שובו מהתליל ואז ימלא התשרון תשר חסר
עד עתה, וילך ליקורג לרעלפים וישחל את התליל אם טובים
החוקים תשר נתן לשפירעת אם לא, ויענהו התליל על ידי
כוהניו לאמור טובים המה מאוד, ואם יעבו אותם תנשי
שפירעת ולא ישמרו מהם, יצליחו ושוב להם כל הימים.
וישלח ליקורג התשובה אותם לשפירעת והוא יצב בדעלפים
וירעד וילמד ויתת שם למען היות מופת לתנשי תרצו.

ועתה הגיד לך התשרונות והמצות תשר מלך תנמים בחורת
ליקורג אותת. המעות התשון הוא מה שלוש למתים
כל ילד חלוש ומוס בו תשר יולד, כי מי יכול לתת רשון לתרם
בדבר

---

*) אם מת תחד במלחמה, הניחו לעירו מוצב על מניחו לקבור אם. וזה
הוא תשר אמרה או עם מניחך להיותו שתשוב מי תחד שלוחת, או על
מניחך שיניחו אותך מוצב על מניחך.

בדבר הזה להמית ילד על לא חמס בכפו ? ומי יודע מה יהיה בתחריף ימי הילד הזה , הלא התדם רק למרחה עינים יספוג , אם רע הוא בעיני יוצרו הוא ימיקנו , ולכן תועבה גדולה עשה ליקורג במלוה הזאת לא ייעב בעיני אלוהים ובעין כל חי יסר . המעות האלו לכוריות התנות והמורים נגד בניהם , כי בעבור מנות ליקורג שיתנו את הילדים בעוריהם לסבול כל עבודה בלבד שלם , הנו ויסרו את הילדים בשבט ובמקל יד על לא דבר , עד כי יזוב דם על גוויתם , ופעמים רבות מתו הילדים תחת השבט , והתנות רחו בעיניהם , ולא רחמו לנפש ולא חמלו עליהם , הים מצוריות גדולה מזאת ? אפס , אולי לא היתה כל זאת במלות ליקורג , כי אם בנתים אחריו הוסיפו כזאת על דבריו כעוד בעיניהם , כמנהג אלל רוב האמונות , המחוקק לוה מעט והבתים אחריו מוסיפים עד בלי חוק — חכמים אחרים מלאו בתורתו עוד שגיונות רבות ואליגה לך שנים מהם לדמיון . הרתטון , מה שהיה על פי פקודת המחוקק , ערבוב הנשים והבנות בעודם קטנים עד כי יגדלו , ומעט הנושק אשר היה להם ע"י זאת , כי רחו את ערותן והנה רחו את ערותם ולא יקנוסטו . אולם אחר העיון ברתה שהדבר הזה תיינו חסרון כלל במלות ליקורג , ונהפוך הוא לדבר מעולה נחשב לו , כי על ידי הורגלו מנעוריהם , לא היתה תשוקתם רבה ועלומה כאשר גדלו והיו לאנשים , ולא ישחיתו את דרכם , כאשר הנשיון יעיד . והפסרון הבני אשר מלאו החכמים . הוא מה שהרחיק ויבער החכמות הידיעות והחמנות מתרנו , כי אמרו החכמים הללה , שזה יקרון אדם מן הבהמה , ובלעדם מה אדם כי נזכרהו ? ואולם איזה מהחכמים הסיגו על זאת והגדילו את ליקורג בתמרם , אף שהדברים הללה טובים מלד אחד מכל מקום יגיע על ידם מלד האני היוק ורע לאדם . כי נפש יולדו בלבו תשוקות חדשות אשר לא ידעם מעולם והמה בעוכרי את נפשו , בפש ירבה את לרכיו וילטרך לנקש המוכרי אחת אשר לפנים לא ידע דבר מהנו רק הפחפק בדבר ההכרחי ודומיהם רבים , כאשר כלל כל זאת החכם בדבריו אלוהים : יוסיף דעת יוסיף מכאוב . ואני לא להכריע ביניהם בזאת הנה כי אם מגמת פני

רק לספר דברי הימים והקורות / ולהעיר לפעמים לבב הקורא על מה תסר קרח •

משפט המלכות באַטהען •

כבר הגדתי למעלה *) שאחר מות קאדרום המלך האחרון באטהען נועצו יחדיו חכמי אטהען לבלתי היות עוד עליהם מלך ויאמרו כי בלעדי יופיטער הוא מלכם • ויסכימו פה אחד להוסיף תחת המלכים שליטים בתרץ תסר נקרא אַרכאנטען (טעטרטהאלטער) • השליטים האלה היו מושלים בראשונה כל ימי חייהם / אחר כן התקינו לבחור מדי עשר שנים שליטים חדשים / ובסוף התקינו לבחור שליטים חדשים מדי שנה בשנה לבלתי תת ממשלה תקיפה ושלימה לשליטים / כי להנת החפצי נפל מאוד בעיני העם • ואולם בעבור החפצים הוחת היה החמס והרע הלוך וגדול מאוד בתרץ / היש כל היטר בעיניו עשה / לית פנה אל שוטר ומושל תסר ישרו אותו / ולא שעה למשפטי והנהגת המדינה / גם לא היו לחדיש בתמונתם ויהי ריב ומדון תמיד ביניהם ובתרץ הוטמאה • ויהי כאשר שמו על לבם הדבר הרע הזה וידעו כי חפצים כזאת ענין רע להם ויתקבצו כולם יחד ויועצו לחקור אחר היש לדיק וחכם ונבון דבר תסר יהיה להם למחוקק / ועל פיו ילחו ועל פיו יבואו / ויתנו עיניהם על היש אחד ושמו דראַקא • ובשנת שלש אלף שלש מאות ושמונים נבחר דראקא למחוקק בתטהען • אך היש תכורי הזה העמים עליהם מלוח קשות ורבות תסר לא יכלו נשוא / וכל היש ותשה תסר לא שמע אל מלותיו הקשות וימרה את פיו המית / היש קטן תם גדול לא יחיה **) / בעבור זאת הסכימו חכמי אטהען לבחור היש אחר תחת דראקא תסר יסד על כסאו • ויהי בשנת שלש אלף ותרבע מאות בחרו חכמי בתרץ את זאלאן למחוקק ולשליט עליהם / היש זאלאן הוה היה היש חכם ועניו מאוד / גבור

---

*) עיין במאסף לחודש העבר דף קנ"ט ע"ג •

**) בעבור זאת אמר דעמאַדעס כי דראקא כתב את מלותיו בדם — •

גבור במלחמה וחמין כח / דובר מסרים ודורש טוב לעמו / והוא היה אחד מששה החכמים המפוארים אשר היו בימים ההם במדינת יון .

הדבר הרשעון אשר עשה זאלמן בשנת על כסא דרשקא / היה / לבעל כל המצות והחוקים (מלבד החוק על חודש רביעי) אשר נתן דרשקא לתגרי הארץ / אחר הדברים האלה נוה לקרא דרור לכל ימים אשר נמכר לעבד בעבור נשיונו / כי אמר : לא יהיה עוד לוה עבד בארץ / ובאשר שמע העשירים וקציני העם המצוה הזאת / חרה אפם וימאנו לשמוע בקול זאלמן ותהי מריבה גדולה אך בימים לא כבירים / נלא זאלמן את מתנגדיו / ובשאו היה נכון . גם בית המשפט בחטטען אשר נקרא בשם ארעאפאגוס *) נחקדם ונתעלה מאוד על ידי זאלמן הזה (כי הוא לוה (ל) לבלתי שבת למשפט בדים הוא כי אם התרכזטען לבדם / מפני שהנשים האלה היו נשים חכמים ונבונים וידעי דעת / (ב) אלא יצאו למשפט כי אם בחלי הלילה כי בעת הזאת לא ישבית מלומה את רעיוניהם / וע"י כן ישימו יותר לבם למשפט להצדיק את הצדיק ולהרשיע את הרשע / (ג) גם לא יספרו כי אם בחושך למען אשר יאשו פנים לנים ולא יהדרו פני גדול . (ד) שהמליצים המדברים בעד בעל דין (מדפמקטען) לא יתריבו יותר מדאי בדבריהם / כי אם יאמרו רק הצורך לדבר הטוב . ויפה תקן זוה / כי הנשים האלה לדו בלשונם ובחלקת אמרים את השופטים / ויעורו את עיניהם ע"י מליצתם / ואז יגיע משפט מעוקל / על כן זוה היה רשר והחכם זוה להסיר המכשלה הזאת מקרב עמו / כי כל חפצו היה רק לעשות משפט וצדקה בארץ / עוד זוה החכם הזה אשר יקנו התבות מוהר ומקן לבנותיהם כאשר היה לפנים / כי אמר

החקון

---

*) נקרא בשם זה על שם המקום אשר נבנה עליו כי הרעאפאגוס בלשון יוני הוא גבעת מחרם / והבית הזה נבנה מאבני שחר בשמו סעלרעפאס אשר יפה העיר אתענן / הבית הזה היה מפואר ותפוצץ בלוד ושמעו הלך בכל המדינות / כי גם הרוחים שלו לבצעים את פיו אם דבר קשה בא לפניהם .

החתון וההתקשרות לינגו ממכר ולינגו מסחור לשר יערך על
פי רוב ככף או מעט , כי אם החתון יהיה מאהבת הבן
לבת גילו ומאהבת הבת לבן גילה , והאהבה לבדה תאמין את
לבותם בקשר חזק לשר לא ינתק , וע"י כן יהיה הזוג הזה
בעוד ובשלום כל ימי חייהם לא ישמע פרץ ושוחה ביניהם .
לא כן אם יהיה החתון לפי רוב הכסף — והנסיון יעיד על
דברינו כי כן רואים לנגנו פעמים רבות הרע לשר לא מתוך
התקשרות בלבה , האבות נותנים עיניהם רק על הכסף ,
ואת פי בניהם או בנותיהם לא ישאלו אם עוד החתון בעיניהם
אם לא , וע"י כך יסובב סיקל אים לשה לשר נפשו בחלה בה
וכן להפך , ויהי ריב ומדון כל ימי חייה , נפשם לא רואים
בעובה , וכל אחד בוחר מות מחייה . ולא תאריך בזה כי
כבר נמנו ובשלו הדברים החלה מחכמים ונבונים רבים בספרים
סונים , וכל אים מסכיל יבין מעלמו הטוב המגיע לא מלד
האחד ואת הרע המגיע לו מלד השני — גם הרשה לכל אים
לשר אין לו בניה או בנות , שיוכל לנוות ערש מותו לאת
את הונו ועשרו לריעיו וידידו לשר יקרא בשם , ולא הוכרת
לעזוב את לשר לו להיורשים , לבד אם הניח לאריו בניה או
בנות , או לא יכול למנוע מבניו לאריו את לשר לו , כי אם לבניו
יהיה — .

החכמות והידיעות לא בער זאלאן מן האדם כאשר עשה
ליקורג בספרטא , כי אמר : החכמות והידיעות
ומלאכת מחשבת המה לקושלת גדולה בארץ , על ידם יהיה
העני והאביון את נפשו ואת נפש בניו , על ידם גרם יְהֹוָה׳ש העלות
מן האדם לשר היה אם כל הפשעים והעונות , ולא לבד שלא
הרחיק המלאכה והחכמה , כי אם גם קרב לותם מאוד כי כן
הוה שאין חוב לאים להחיות ולכלכל את אביו אם לא למדהו
אומנות אחת , והוא במה שאדם מודד , מודדין לו , מפני
שאני הבן הזה לא למד את בנו מלאכה ולא דאג על בנו לכלכלהו
ולהחיות אם יגדל ויהיה לאים , על כן אין הבן הזה מחויב לכלכל
את אביו ולהחיותו . — וכאשר שאלו את זאלאן מדוע לא הוה
מספא ועונש האים לשר ימית את אביו ? (כי מדבר הוה לא
דבר זאלאן מלומה בספר חוקיו ומשפטיו) השיב להם בחכמה

לאמור

לחמור , לא הניחו ליסע את סם תועבה כזאת על ספתו ולהודיע לזאת ע"י כן לאנשי ארצי כי המה לא נסו בלבה ולא ידעו מתועבה כזאת מחומה — .

ויהי כאשר כלה זאלמן את ספרו אשר סם לאנשי מעטצן , ויצניע את העם לנאקי סור ממנוקיו ומחקיו כל הימים כי הם ללכת בדרכיו ולשמוע בקולו , והוא נסע מאטצען לארץ אחרת לראות מה יעשו בהפרדו מהם , אם ילכו בתורתו אם לא . ומקץ עשר שנים ויבא זאלמן לביתו וירא והנה העיר אטצען נבוכה , כי היה סכסוך גדול בעיר והעם נחלק לשלשה חלקים , חלק האחד והמה יושבי השפלה בחרו להם לראש אחד ושמו ליקורג , החלק השני והמה יושבים על חוף הים בחרו לראש את האיש מעגאקלעס , והחלק השלישי דהיינו יושבי ההר , בחרו פיזיסטראטעס . ראש חלק השלישי הזה היה איש ערום מאוד , התרחק לעין כל כאיש טוב ויושר ומלא חמלה וחניכה , ובקרבו שם ארבו , ובערמה הזאת לכד את כל העם , ויעמדו עמו בברית , רק זאלמן לבדו ידע בתכסיסו תרמית בו , כי לא כעיני הסמון עיני החכם , כי המה חופשים כל חדרי בטן . ואולם בכל זאת לא חבה זאלמן להלחם עם פיזיסטראטעס הזה ולגרשהו ביד חזקה , כי אם דבר עמו דברים רכים להמשיך את לבו לסור מדרכו הרעה , אבל האיש הזה לא שמע אל דברי זאלמן ואל עצתו ויפן אליו עורף ולא פנים , ויעש פיזיסטראטעס אחר כן בערמה ויקנוד בחרבות עד שפיך דם עליו , וילך בתוך העיר וכאשר שאלוהו מה המכות הללה ? ויען הלא המה אשר הכו חויבי לי משנאתם לותי על אשר נלחמתי בעבורכם ובעבור חירות העם ועובו , ויהי כל העם פה אחד (לולא שלא התיחד דואת עצת זאלמן) להת לו אנשים חנורי חרב ומלומדי מלחמה לשמרהו מכל הקמים עליו , ויתנו לו חמשים אנשים למשמעתו , והוא הקהיל עוד אנשים רבים אשר בכר קשרו עמו קשר , ויעבור עמהם וילכוד את הארמון , ויתנשא למלך על הארץ , כראות העם הדבר הזה וינוסו מפניו ויפרדו מאוד אך זאלמן לבדו לא נס ולא נרח מפניו , ולא זע ממנו , כי אם הוכיח את עמו על אשר לא שמעו בקולו אשר העיד בהם בתחילה .

גס לפיזיסטראטעס סס פניו ויוכיח לוקמו על חטאיו ופשעיו*)
לפס הים הזה לא סס על לבו דברי זלנלן הנכוחים כי אס עמד
במרדו והתחזק יוס יוס על כסא ממלכתו / וימת זלנלן
בשיבה טובה ויקבר בלעטנן / וכבוד גדול נעשה לו במותו •
ויהי כשבת פיזיסטראטעס על כסאו ויקבצו אנשי הרחבים לחריס
קשר וילחמו עמו וינרשוהו מלעטנן • ויעש פיזיסטראטעס
לחרי כן בערמה ויפקח את מענלקלעס רחם הלחד לשר נלחם
עמו וידבר על לבו לקח לו את בתו לנשה / ויתן מענלקלעס
את בתו לפיזיסטראטעס לנשה וע"י זאת חזר לשלטנן וימלוך
כארבעונה • ימי מלכותו היו שלשים ושמונה שנה וימת בשיבה
טובה • לחריו מלכו שני בניו היפפיאוס והיפפארכוס / לך
לא התריכו ימיס על כסאס / כי היו לצורים גדולים ויבגלו
לוקח לנשי לעטנן ויהרגו את היפפארכוס / ואת לחיו
היפיהוס לשר מלך לחר מות לחיו הנוכר / גרשו מלרנס •

ההמשך בדפים הבאים •

מכתבים שונים

I

תפלה לרופא

כי ישפוך לפני ה' שיחו טרם בקרו את החולים

חברת האדון

המפרסמה ופרסמעטר

הערץ

וגעתקה על פקודתו ללשון עבר •

אנא אל טוב ומטיב ! אתה יצרת את נפש האדם בחכמה /
כחות רבות שמת בו / כלם כאחד ירוצו ולא ייעפו
לשמור

---

*) כלשר זלנלן לחרי כן לזלנלן / לין התחזק לידר כלנה לפיזיסטראטעס /
ולהוכיח לוקמו / הלא ידע כי הים הזה לכזר ורע מלוד / ולין הלייך
לת נפשי מנגד ? השיב זלנלן לאמור ; זקנתי שיבתי ותומתי המה השיבוני
לעשות ככה / ונהפס בעתתי •

לשמור את תפקודיך למען החזק בברק ברית חומר משכן
יחידתו · כל עת פועלי צדק אלה יפעלו בברית יחד · הצנע
לכת ומהלכם סדרים · אך בקצור כח הגולם לסבול · בחגביר
עליון יצרי לבו · ויפירו ברית ויהפכו סדרי כחותיו · אז להם
בין איש לרעהו · וגוית האנוש תשאף שוב אל עפרה ·
ואתה פרחום משמי שמיך השלח ציר נאמן טרסותבא כלה ·
תוכיחהו בחלי נאמן אשר יבשר לו תהפוכות נפשו · למען
ימהר יחיש קחת מזור · אולי יכול לו · גרשו מהסתפח בו ·

רב חסד ! מלאת את אדמתיך הריך ויאוריך מרב טוב
הצפון להכמיך · מזור ורפאות לשרי אנוש · ישפיעו
תרופה לנפש דוה · ומכחם ישחדו בעדו להצילו מבאר שחת ·
ואת האדם חננת דעה ובינה להביט בעין שכלו אל מסתרי
בריאותיך לרדת אל עומק חדרי גוויתם · ולרגל ברוח מבינתו אם
תחפוכות בם אם סדרים ; גם מלאתו רוח חכמה לתור אחרי
בחית כל הנבראים · תוצאי ארץ ושוכני ימים · ולהעלותם
ממקור מחצבם למען הקים בם נפש אחיו ·

גם אותי עבדך ראית ותבחר בי לעמוד על המשמר ולפקוד
על היום ושלום יצוריך · הנני נכון למלאות את פקודיך ·
נא אל טוב ומטיב ! תמכני בימין צדקך ותן עוז וישע בפועל
כפי להיות עזר לדך ; כי מבלעדי חסדיך · אל ! מה אדם
כי יצליח ? הצרף לבי לאהבת החכמה ואהבת יצירי כפיך
והסר מקרבו חמדת בצע ורעיון יהיה הכוסף אך שם ותפארת ·
כי שני אלה הם שונאי האמת וערי החסר · פן יקיפו עלי
והתעוני ממעגל יושר אשר אנכי הולך בו להטיב עם בריותיך ·

חזקני אלהים ! ותמוך באומן גוויתי ועוז נפשי להיות
נכונים תמיד בלי עצבון ומורת רוח לעזור את כל
קוראי כדל כשוע · כצדיק כרשע · כאוהב כשונא · בבקרי
את איש נדכא · גל עיני ואביטה כי יציר כפיך הוא · האדם

אשר בראת , אתה יצרת ואתה הקימות כשוע כדל , כטוב כרע , כאוהב את דברך כבלתי אוהב .

פֶּלֶס מאזני שכלי ואכלכל במשפט צדק לדעה את אשר נכחי , ולהביט למרחיק את אשר ילד יום . שמור רוח מבינתי ושוה דרכו , לא ירד מטה , אולי יקצור ראות את אשר לפניו ; ולא יגביה עוף למעלה פן ינבך בחזיונות וידמה השקף גדולות , ואינם . דק מני ארג גבול החכמה הזאת לעמוד בפסע בין החיים והמות . — היה עם רוחי , אל ! להקימו תמיד על מכונו . בהתיצבי על ערם דוי , בל יבהלני רעיון זר מפקוד בכל לבי על הנאנח . שם את כל אשר הרתו הנסיון והחקירה על לוח לבי , נגדי תמיד , ואל יבעתני דבר בהתהלכי לאט לאט לעבודתי זאת , כי קודש היא העבודה , לשמור חיים ושלום יצוריך ,

שים נא , אל אמונה ! אמון בלב החולים לבטוח בי ובעבודתי , ואזן לשמוע עצתי . הרחק ממטתם , כל רופא אליל , וכל החיל הכבד , אנשים מודעים וגואלים , אשר יריצבו כיועץ והכם הרשים להמתיק סוד יהדיו , גם להקת הנשים הסוכנות המתחכמות אשר גם הנה תהדסנה לעלות ולבקר את עבודת הרופא ; כי עם נבל העם הזה , ברחב לבם יפירו סגולת הרפואה , ויורידו מבריאותיך אל חדרי מות .

חזקני אל ! ונחה רוחי לשמוע אל קול חכמים מומני , בהורותם אותי דרך טובך בו , כי לאין קץ ירבון נתיבות החכמה הזאת , ורבים ידעון את אשר לא אדע . אך בפצות לץ יהיר את פיו להרף את מעשי , תן בי אומץ ועוז לעמוד על דעתי ; גדולה , עושר , ותפארת האיש הזה בל יקטינוני , אך אהבת החכמה והאמת תהיה שבטי ומשענתי המה ינחוני , כי שמוע הנה מר ממות , קורא שאולה נפש

יצירך

יצירך · האצל עלי רוח ענוה ׳ לשום לב על דברי חכמים גדולים ממני בימים ׳ אם כנים דבריהם ׳ ואם בנאוה ובוז ישאו נגדי קולם ׳ אמצה מפיהם נופת להטיב מעשי ׳ ומוסר כלימתם אשמע מבלי סרה ׳ אהדר פני זקן ואם בוז יבוז לי ׳ כי גם אנכי בך חסיתי להאריך ימים על הארץ לפניך ה׳ אלהי ·

הישירני להיות שמח בחלקי בכל קנייני אך לא בקנין דעת החכמה הזאת ׳ ואל יבא בלבי רעיון כסיל לאמור מצאתי די חכמה ודעת ; אבל אתה ברחמיך הרבים תן לי עוז וחפץ להתבודד לעתות ׳ למען אצריף לבי לדעת היטב את אשר למדתי ׳ וללמוד את אשר לא ידעתי · ידעתי גם ידעתי את החכמה כי רחבו גבוליה ׳ אבל גם בינת האדם גדולה מהכיל ׳ ולאין תכלית ישלח מטרתו ; באשר דמיתי תמול ראות אור ׳ משתי היום באפלה ׳ ובאשר אחזה היום כעצם השמים לטהר ׳ מי יודע ׳ מחר יכסהו ענן וערפל ·

אל טוב ומטיב ! בחרת בי לעמוד על המשמר ולפקוד על חיים ושלום יצוריך ׳ הנני נכון למלאות את פקודך · נא תמכני בימין צדקך ותן עוז וישע בפועל כפי ׳ להיות עזר לדך ׳ כי מבלעדי חסדיך ׳ אל ! ביד אדם לא יצליח מאומה ·

איצק אייבל

ב

אגרות משלם האשתמועי

אגרת ו

סיון תק״כט ליוארנא ·

הנה אנכי שולח לך נזר העתקת שירי אפרים לוצאטו ׳ ותראה כי כנים דברי אשר אמרתי לך עליהם בהגרתי ·

שונים

שונים מאד שירי האים הזה , משירי לבבי מדינתינו , כי הוא הלך בעקבות משוררי היש"ראלית אשר לא מחשבותיהם כמחשבות משוררי הערביים . המלאם מהר בהליכך שירי נפת"ר חיבן = חלבת ושירי חבולאטת הערביים , מולשיר מעטחזוחזית הישטלקי "הנעתק פה" על האביב וחוכו רלוף לאהבה *) . הערביים יעלו הריס ירדו בקעות יסיקו שמיס ירכבו על כרוב , ישלמו חרב , ויהרגו בשונאיהם , יסכירו חיליהם מדם , ויעבירו להט ולאהבה בקרב מחניהם , למען השקט רגשות החשק והתפעלות הענבים אשר הומה בקרב לבו : והישטלקי לא כן דרכו כי אם יבחר דרך עגווים עת ידבר עם אהובתו , יציב מול עינה הברייאה המלאה כל טוב וכל עונג : יורה פעולת כל פעול מן הטוב אשר ביער עד האדם מבחר ברואי מטה , וירד ברוח שירו מלבות השמיים וכל יופיס והדריאה עדי האדם העומד בינס ובין ברואי חמר . בחון נא את דבריו באומרו :

הנה האביב הגיע וכו'
עלים לעציהם שבו
שב ד־החציר לאהו

התחיל הנה לדבר מפעולת הממחים איך התחדשו בימי האביב בהליכם כח , אחרי היותם נגזרים בימי החורף . וספר ממחמדם והדריאם עתה בשובם לכסות פני האדמה . ולמען טורר בלב השומע את הכליות מבוקשו בבחינה הזאת , והיה להורות איך יעלם ברוח דמיונו אחת אחת על מסלול הבריאה ברמה , להשקיף על כל פרטיה איך כלמו ירונן למטרה אחת להפרות ולהרבות בארץ , להיות לים לים עושה פרי למינו פרי תעודתו אחת בטורה , ומשם יצוח אל עלם חפלו בשירו , לדבר על לב אהובתו לשמוע גם היא לקול הענב והתפוח אשר בקרב לבו , ולבלבי בוו תבוו לו , ויאמר :

אך בליותי לא נחו
שלות לבי רחקה .

ואחרי

*) הביא הגאה חמלת במחברת תקמ"ו חדש ניסן . דברי המאספים .

ואחרי הבינו את הדברים האלה , כאשר העוברת מן הלב , ומוקעת בלב השומע , לא ספר עוד טעם וסבת רחוק שלות לנו לך זה לבחינתו הקדומה ; והגיד מלבו מול מלב הנמחים השמחים בגיל ונחת לעשות פקודת מחדש , והוא לא הניח לשלות לנו , ואיך הוא במלבו עשה תחת מדרגת הנמחים . ולאחר שהניח ההקדמה הזאת לעורר בלב הקורא גם רוע מלבו גם סגולת הפרטיים אשר יזכיר עוד בזה הסיר בהגיעו אלה מול אלה , ילך מן פלמחים הפעולים ויעלה אל היסודות שהם הפועלים ויזמר מקפאריסם ועוסם ויאמר :

שדות ישאו לאלף
צצים הגה והנה כי

וזה לשור על כח השמש המחדש פני אדמה נוהרים ויפיה , ואמר :

בשביב אשו השמש
בהר ימסה הקרה כי
נהר כי על העבר
בלאט מימיו ינאקו
עם שקוין נמקו
את השפה יפריח

כה יוסיף להזכיר בסירו הנחמד מיני הבעלי חיים ורוב בני אדם לים לים בעבודתו שמח בעוד הבריאה , כי רבו מעשיה ומלאה הארץ קנייניה עד הגיעו אול כל העובה הזאת את יגון לבו , כי הסקט לא יוכל על דבר רחל לאהבתו , אשר לא קוראל שעות אל מנחת האהבה אשר הקריב לפניה . וככה הוא הולך בעצבון לבו עד סוף הסיר אשר כלו ממחקים . ומזה מראה את ההבדל בין שירי עם זה לשירי עמינו . הערבי להיותו ים דמים בעל נקמות ומוסל בשוניו , יתאחדו כל המפעלות נפשו בכח המדמה אל מרכז גדולתו , והיא הנבחה המלחמה הנקימה והנטירה . ולכן גם בזמרו על דבר חסקו ורב אהבתו אל הרעיה , יאמר כי למענה יחרוף את נפשו למות , יהרוג את

את שונאיו , ויספוך דמיס . גם לא יתפאר נגדם במדת רחמנותו ורכות לבבו והעונג תמר ימלא נפשו במנוחה ושלוה , כי אם ידבר גבוה מגבורתו והכנעת לבו , ויאמר :

יְמוֹת הֱיוֹתֵינוּ לָעַד בְּסֵפֶר יוּחָקוּ.
זִכָּרוֹן שׁוֹנְאֵינוּ לְדוֹר דּוֹר .
גִּבּוֹרֵיהֶם יִשָּׁאוּ בְּבִשָּׁרָם אוֹת
מַעֲנִיתֵי חַרְבוֹתֵינוּ עָבְרָה עַל נַפְשָׁם .
מַצָּפוֹן וְיָמִין יֵדְעוּ אֶת לַהַט הַחֶרֶב הַזֹּאת ,
לֹא מְרוּטָה כִּי רְטוּשָׁה עַל שְׁרִיוֹן קָמֵינוּ
מִתַּעֲרָה לֹא תֵצֵא אֵלָיו לֹא תָשׁוּב ,
עַד רַבִּים , רַבִּים חֲלָלִים הַפִּילָה :
וְאַתְּ רַעְיָתִי אִם לֹא תֵדְעִי ,
צְאִי לָךְ אֶל עִי הַמַּפֶּלָה ,
רָאִי שׁוֹמְמוֹתָם , וּדְעִי אוֹמֶץ לִבִּי ! *)

לא תמלא כוח היוצרלקי ידבר כדברים הללו את תהומתו הרכה והעגולה , כי לא תחפון בהכנת היום חימה ושופך דמים . תמנם כאשר התפעלת התאבה היא נעימה לנפש , כן יבחור המשורר דברים נעימים וערבים להמתיק על ידיהם את מליצתו . ובוזאת ירך את לבב תהומתו למען תוכיל את תונה לשמוע אל תחנתו .

והנה

*) פיל שמואל חיבן עדיע ביהודי .

והנה יהיה לדעתי סגולת הספר נצחנית מצ' פנים / וזניהם נכונים בספר השיטתלקי • וזה כי מלבד הנעימות אשר יפעל הספר בנפש השומע / יהי לו גם סגולת לתקן המדות ולסרים את הנפש מעל הדעות והמחשבות הפחותות / וזאת הסגולה תמצא על כל גדות הספר השיטתלקי / כי הוא מלא בחינה וחקירה על גדולת היוצר וחכמתו בבריאת הנפלאה והנשגבה / אשר תראה עוז בנפש האדם ותיישר דרכו . כל זאת לא מצאתי בשירי בני עמינו / אמה רק פעולת הכח הדמיוני לבד / ושירי העם הזה אמה שכליים ולמודיים / ונגנים על סדר נכון ונאה / אם מלא תועלתם / כמו שמצאתי גם את תכונת העם הזה בכללו מסוגה מתכונת לבני עמינו •

דבר כן ידידי ! אם כנים דברי אלה / ואם לא כמשפטי משפטך • נלבבתי מסירי פייטני העם הזה / ואנכי קורא מן הבקר עד הערב בספריהם / ובפעם כפעם אמצא מרגוע לנפשי •

עד הנה לא יכולתי ללכת לפיורענץ *) / כי נחלה חיים בן בוזגלי • לאנס תוך שמנה ימים אם יחי העלם מחליו אסע עם אבינו ואמו לראות את עיירי הארץ וכל מגרשיהם • היה בעזר והיה שלום • אהבך

משלם •

3

לידיד יקיר לי ר' דוד טעפליצר נ"י •

מאשר יקרת בעיני עד מאוד / ומדעתי כי בגל החכמה אתה סוכן ואליה תסוקקך / על כן שמתי פני אליך ואשאל ממך שאלה אחת קטנה וגדולה היא אלי / אשר עלתה ברעיוני זה ימים אחדים / ונפשי משתוקקת מאוד לשמוע דעתך ותשובתך / כי מערדות שונות לא פוכל כהיום לעיין עוד בדבר הזה ולבוא עד קצותו •

הנה

*) פלארענץ

הנה לפני ימים לא כבירים , הייתי בחברת איזה מבשים
קודנים ויעקל איש אחד מהם אותי לאמור , אמרה
נא לי , מדוע אינכו רגיל עוד כל כך בתוכינו רוב שמות
הקנאים והמורחים אשר נמצאו בתלמוד ? מדוע נשכחו שמותם
ממנו ולא נקרא עוד אף אם בן הנולד רבא , לביי , פפא
וכו' ? והנה לא מכאר מעמך יקירי , שגם אני נפלאתי בכר
על זאת מן היום אשר ידעתי לבחון בין טוב לרע , וגם
שאלתי את פי איזה לומדים במקומות שונות , על תודות
הדבר הזה , ותשובתם נשארת מעל , איזה מהם דחו אותי
בקש , בנענוע הראש , בשליחת אלבע , ואיזה מהם הפלינו
מאזן לדבר בענין הזה ומעיילא פילא בקופא דמחטא , עד
כי נפתי בחלה לשמוע עוד דבריהם . — וברואתי כי אין
איש מגיד דבריו נכוחים השבתי אני אל לבי כואת : אולי אחר
כוור עם ישראל בארצות שונות ונעמים שונים , ונגלל זה
שפחה נתוך שפת העם ההוא אשר בתוכם ישבו בני ישראל ,
הרגילו את עלמם לקרוא את שם בניהם ובנותיהם כשמות אשר
קוראים להם העמים אשר (מלבד השמות אשר נמצא בתנ"ך ,
כי המה נשארו לנו על מתכונתם עד היום הזה , כי בחמת
השמות החלה נהוגים על פי הרוב גם בין העמים כמ Moses
Ephraim ודומיהם הרבה .) אפס בני ישראל שנו את השמות
מעט , כדרך העברי בגלותינו , שאנחנו תמיד בלשונו את לשון
עם אחר אשר בתוכו הוא יושב , וידבר כמנהגו וכטוב בעיניו
מבלי לחוש על יופי הלשון ומבלי שים על לב דקדוק המליצה *) ,

כי

*) לדוגמא אציינה לפניך פה איזה דברים מספר נחלת שבעה ומחוכם
תרלח להבת העברי בדורינו לשמות שמות הלועזים . (סימן י"ב , סעיף
י"ג) כתב וזה לשונו : באמבערק (בקו"ף) ואח"כ דבכתב נלחות שבחותם
העיר כתב בניימ"ל , מ"מ יש לכתוב בקו"ף , דיניהו עליהם דייקים , ווירצ=
פורג שטרוספירג וכו' על הני קורין ומזכירין בסוף המלה בניימ"ל ,
וקרוב בעיני שגם בכתב גלחות נכתבים בניימ"ל , ואח"כ אין לנו כותבין בקו"ף
וכו' . וכן הלרין גם אם לכתוב באמבערג או באמבערג , או בומבערג .
הרי לפניך , כי לא חש העברי לדקדק אחר שמות העמים , כי לולי זאת

לא

יי—אם כיצד בעינינו ידבר / ובעבור זאת נשתנו גם כן השמות של האנשים והנשים בתוכינו / כי כן נאמר געטשליק מן Gottschalck / וכן קלונימוס מן הש Calonenius ודומיהם • והסבה למה שהרגילו בני ישראל לקרות שמות בניהם ובנותיהם כשמות העמים / לא תוכל לדעת בברור כי לולי היתה ונתהוות על ידי הכרח מה — לו לולי מרגונש נעשתה כנהוג עתה בימינו לקרוא לת שמו כשם הלועזים • יהיה לך שיהיה בעבור ההרגל והמנהג הזה / נלמדו ונדחקו שמות הרחצונים בתלמוד ממקומם • ומטעם הזה נחלקו בני ישראל בשמותם כפי המדינות אשר בהם יושבים / כי לאנשי פולין ים לזה שמות מיוחדות אשר לת נמצאו כלל בין האשכנזים / ולת כשמות שניהם / שם הספרדים ואנשי איטאליה כנודע • ככל הדברים האלה הסבתי אל לבי / וכוונת הסבתי גם כן להשוות הנזכר / ודברי מלאו חן בעינינו • —

ואחר שובי לביתי ועינתי עוד בדברים האלה חשקה נפשי מאוד לבוא עד תכלית השמות הנהוגים בתוכינו ולדעת היך נתהוו / כי מלבד התועלת אשר עליה כבר העירו חכמי העמים בספריהם / ים לנו בני ישראל עוד תועלת גדולה / כי על ידי ידיעתינו היוצ סבת ועשם וכונת שם הלועז / נוכל מנחנו בלי עמל ויגיעה לדעת לת שמו הקודם לקרות תותו לעלית התורה / או לכתוב שמו בענין נעין וקדושין • ומה רב העמל אשר עמלו תורניים קדמונים על הדבר הזה / רצוני לומר על ענין כתיבת השמות / ורחיתי בספר

לת ידעתי מה בפיק ים כאן / הלת שם הציל מודע לכל ! ובלעדי זאת הלת תשמע בכל יום פעמים רבות בצאת מחיינו בים ישראל / ובכל העיל הכפ לחד מעמנו על זאת ויאמר בחדינת פולין ובעיירות הסמוכות לה / תוהנים פעברים מחוד להמיר כל פעם פתח בקמץ / כי אם תומר הלועז / האבן / שלאנן / זאגן / יאמרו העברים האבן / זאגן שלאגן • ופעם אחת יהיה הקמץ ככון / ופעמים יאמרו תותו בפתח / כי הש משה לועזים העתיק כיאזעס / ופעמים קוראים לת שמו מאזוס • —

בספר נחלת שבעה (סימן ח' אות ח') שכתב: חלוונא (סם חיים חחד) קורין לס"ת לפידות, ע"ש שבלשון רוסית קורין לעץ חוד שקורין (בראנד) הלפנא, ושתבם בלשון ואומרים חלוונא כי עקר שמו חלאנא וכו'. הנך רואה בעיניך, לו לא ידע המחבר פירוש הזה, לעו רוסית, לא היה יכול לקרוא את החיח חלוונא לעלות לתורה בשמו הקודם! ולולא דמסתפינא הומר שני לילו ידעו את שאר שמות הלועזים בדקדוק היטיב (כי בחמת כל מגמתם וחפלם היה לבד בתורתינו הקדושה, ולא עסקו כלל בדברים חלוניים כאלה, כי אם היו בעיניהם כגרמיות הבח בלחרונה.) אפשר שהיו כותבים לאיזה שמות הלועזים, שם אחר בלה"ק, דרך דמיון לשם געטשליק, שנתנו קורחים על פי המחברים האלה בלה"ק לס"ת אליקים, ובחמת לפי דקדוק השם הלעז, לריך להיות שמו בלה"ק, עובדיה, כי השם געטשליק נגזר מן גאטט, ומן שאלק, שאר מורה בלשון חשכנזי היינו על עבד, ושם כן שמו עובַדְיָה ודומיו רבים — וכן תרחה בספר נחלת שבעה, שלא בחר כלל את השם טודרוס, רק הניח חותו בלי בחור כלל, כי היה נעלם ממנו טעם וכונת השם הזה. וגם בעבור זחת קורחים אנו את השם הזה לס"ת נשם טודרוס, ולו הביטו טעם המלה, ראוי כי השם הזה נגזר מן לשון יון ושם שתי מלות טהעאדארס, ובחורו בלה"ק מתנת ה', ושם כן שמו הקודש הוא מַתַּתְיָהוּ או מַתִּתְיָהוּ אשר נמלו נתנ"ך. ולא אאריך בזה יותר כי ירא אנכי מפני חמת המתחכמים, כי בגלותינו המר הזה נתקיים בנו המקרא, המשכיל בעת ההיא ידום. —

ובחשבי כל זחת מלאתי לחלוק בין שמות הלועזים אשר בתוכינו, ובין שמם בלה"ק, לשני מינים, ואלה הם: שמות הלועזים בתוכינו נחלקים (א) שמות עצמיות, רלוני לאמור שהם נשחלים או מן שמות העמים רק בשנוי מעט כאשר כבר הגדתי למעלה כמו שם בענדיט וכו', או נשחלים מן שמות חיות ובהמות כמו ליב, הירש, בער, לעמלין וכו'. (ב) שמות מורכבות רלוני לאמור

לומר שם הוכנים מן שתי שמות עלמיות / מכוונ מה *)
ויהיו לחדי כן לשם אחד • וכן שם הקודש נחלק (א) שמות
ישרים / רנוזי זה שהשם הלועז הוא קרנוס יבר ונלמן של
השם בלה"ק / דרך דמיון מן איצק / איזק / נאמר שמו
בלה"ק יצחק / מן בענדיש שמו ברוך / מן יַעֲקֹב יאקב /
נאמר יעקב / כי כן קרנומס בלשון משכנזי •(ב)
שמות בלתי ישרים כי־אם הוגאו על דרך דמיון והנטרפות
מה שבין השם הקודם ובין השם הלעז / כי כן קורלים לנחנו
לה"ת השם מַן / מנחם • בעבור שדמיון הרחוק של
שתי תיבות הרחמונות מ"ס ונו"ן במנחם / וכדומה • —
אפשר בבר הגדתי לך כי אין לי פנאי עתה לעיין עוד בדבר
הזה / ואחרי שנפשי חשקה מאוד לבוא על תכלית הדבר הזה /
על כן אבקש ממך ריעי ויקירי / לשים עיניך עליו ותעבור
בעין שכלך על כל הנאות / ותודיעני טעמם / שבקש והיותם •
וידעתי כי כל תוכל לעשות כחלה / לחרי שחננך ה' בדיעה
ובינה • יהי ה' עמך כחות נפש לחיך וחברך •

אהרן בן־וואלף מהאללי •

משלי מוסר

האדמה הברזל הנחשת והזהב •

מה לך בן סורר ומורה / כי תגדיל עקב על לחמך / ותבז
בעיניך דברי נשלוס ? הלא לנכי הוריתיך / בקרבי
גולדת

---

*) כאשר נודע שלפעמים יקרא שם הבן על שם לחו בשינוי מעט / והיינו
שם אחד השם בלשונה אחת כשם / וכן להפך / אקרא הבת על שם אחיה
בשינוי מעט •

גולדת / לולי לפנחיך בפעני ימים רבים / ואנדור בעדך
לשמרך לבל יקרך מסון עד היותך זקון / כעיט תולות נחשבת /
מחשבות מי ירימך ? — כה דברה פלמה עת הקיצה
למשפט עם הזהב .

ויען הברזל ויאמר : לדקה תמך / בן מביש ומחפיר / גם
כי בגדת ותשליכני תחור . אלא תנכי העליקיך מחדרי
ארץ / תנכי פחתי לפניך תופיות לבוש ממקום תופל ולשמות
נכח פני השמש ; עת כי קצן סניך פתרור / תנכי טהרתיך
מלוחך / בלמך ראו עיני לא תאר לו ולא תמונה / ותשיש
כפי עליך לעשוקך כלי תפארת . כל טובך ותפארתך מידי
היתה לך / ותהי פניות אלי ערוף / ותחשבני כאחד הבעלים .
הזאת יהי משכורתי עקב עבודתי / הכזה תשלם טוב גומלין ?

ויען הנחשת ויאמר : אל תרבו דבר עוד בנבל הזה / הפכפך
דרכו / גם לוחי מהם משוש עין עלי / ותנכי העיבותי
עמו מאוד מאוד . אחרי נאחו מרחמך / אדמה ! ואחרי
גמלך לוחו / הברזל ! פרשתי גם תנכי עליו כנפי חסדי /
ותרת פניו ירוקות / לא ימלט הן בעין רואין / ותחמול עליו
לבבכם שנית ולגרפו / עד יגל קוהרו לחן ולתפארת . והוא
בגוו ירים עלי לבו ויקנני לפני בן בליעל / תחת אשר גמלתיו טוב .

ויהי כשמוע הזהב כי חרה אפם עליו / ויען ויאמר : כנים
דבריכם / ידעתי גם ידעתי כי העיבותם מאוד עמדי /
וכל הטוב אשר דברתם עלי / מידכם היקדתי / אך לא תשימו
בי חון / לא במרד ובמעל בגדתי בכם / כי לא בכחי ועוצם
ידי הרשתי לעלות הנה / כי — אם האדם המושל בכל קנייני
הארץ / הרשיב בנפשי עוז לאמור לי הזהב ולי הגדולה / בי
ירבה לבוב ביקו בי יכביר מלכיו / ובי יקנה עבדיו / בי יכלכל
תוכניו / ובי יפתה שונאיו . הגדולה והגבורה הנחו והזהב
תנכי לערבנה מידי יקחנה / לכן אחנאה . — הדבר יצא מפי
הזהב ונלחמה עמדו מחריש אין איש קולה בם . —

כראות הנרגל כי אין מענה בפי ריעיו / ויפתח את פיו
ויאמר : שמעני הזקן ! לא תסית לבך עוד
מעשת אשר נואלת / כי אם רמאך החדש / התרומם / כי
הוא רודה בכל קניני הארץ / כל עם אלהים קחת רגליו /
את אשר יכבד יכבד / ואת אשר יבז יקל . אם מפיו נגזר
היותנו לעבדים לך לא נמרה עוד ולא נלינה עליך / כי מי
יבז לאשר המליך את אשר כבר עשהו . לא עוד נשימה נך
מהלה על שלמך רעה קחת עונה / כי נהפוך הוא ידענו גם
ידענו כי תשלם את היקר אשר ייקירך החדש עשרת מונים /
ותסך נעדו ובעד כבודו ביקר שת ובזיון עוו . לך לחת
תשלה ממך / הסיבני דבר . מדוע הוקיר רגליך מבית
חכם / ומוחיל שבת בין הנוערים נעם ? רחיקי בני עליה /
והמה לעיס נודדים ללחם / ואנשי בליעל שמיים מלא שנע .
דבר נא היכה קנחר שכון נעדם כסילים / ואעבור על אהל
נבונים לנלתי סור שמה . הנותק העיונות עשו ?

ויען הזקן ויאמר / בחנני נא גם זוטא וראה לנקתי ויוסרי .
דע כי שרירות לבב יסתים את רעיוני החקירה / ואלו
נמלאתי ביד כל חדש לעשות כי כטוב בעיניו / יפנו כלמו אל
רשפים ושעי כוב / יבנו בתים יטעו פרדסים ויקנו עבדים וירבו
להם שדה וזהות / ואל מענלי החכמה לא ידרוך כף רגלם /
ולימים אין כביר תהי החכמה נעדרת . והנה כאשר יסגיל
השרירות את החכמה / כן ירוממה המחסור . בהיות החדש
דוחק לנפש / יאמץ את כחות נפשו ויעמיק חקור בחכמה למען
החיות נפשו ועשות שם בארץ . סורה נא לרחות בכל אשר
תמלא ורחה כל מלאכת מחשבת מעשי חורש וחושב / רובם ככלם
נולדו בשבת המחסור / לכן לא לנבונים עזר / למען יסגילו
לתקן מחסורי החדש / החכם יפין חכמה בארץ / והעשיר
יערוך לחמו / ונזוחת קמלת הארץ דעת .

ותען החדשה ותאמר : מי זה יעלוב במלין שמוע תוכח
דבר כזה / הנה הנף בפיך / תלקלקות תדבר
לשוחך . סיבר נא דרכיך אם כדבריך כן הוא / דבר / מדוע

בחרת

בחרם שבת בבית נגל וכילי , אשר לא יניח נפש חכם להסתופף
על מזוזת פתחו ? למלכים עלתיך סגור בנגזי תים בלע אשר
מימין לא פרם לרעב לחמו , ויבחר מחנק נפש חכם מרס קהו
בקע לשבור רעבון נפשו . מדוע כואלת להסתפח בנחלת רוע
לבב כחלה , הם לא ודון לב הביאך , ללכת ברוס לבבך אל
כל אשר תחפון ולהסיר ממך עול הלדק והישר .

ויען היושב ויאמר : הה אם בית אים כזה ירדתי , לא עלי
קלונקך , אמי ! שם מלחתי קברי וכלא היה הייתי .
לולא הריחיני , כי לוחת העליתיני , לחיות אשור בבור הנגל
כעבד ישלח נגה , לא טוב אלכי לו מעיט חולות , אלחר
חבוק אשפקות , משבת בבית הכילי הוה . הניחני נא ורחי ,
אם בוקע רמה נלכדתי בשלל הנכל , אלבל וחפוי רחם אשב
במסתרים לחכות עת יבוא יומו , ואז חים יורשין יפתחו
מסגרתי , ואלכי אמהר לברוח אחת עלותו אוקי , נלא
לא יוכר שמי עוד בקבב ביתו . לא לטוב לו נתחברתי אלין , כי
בחיין לא התענג בעוני , ובמותו לוריס יעודני .

ג — ה

מ כ ת ם

על המסתגף .

למה זה תצום תענה כחך ותמות בחייך ,
אכול שתה והישר דרכך או תחיה אחר מותך

א — ה .